

КОМЕНТАР ДО ЄВАНГЕЛІЯ НА ПАСХУ

ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ЙОАНА 1, 1-17

¹Споконвіку було Слово,
і з Богом було Слово,
і Слово було Бог.

²З Богом воно було споконвіку.

³Ним постало все,
і ніщо, що постало, не постало без Нього.

⁴У Ньому було життя,
і життя було світло людей.

⁵Світло світить у темряві,
і не поїняла його темрява.

⁶Був чоловік, посланий Богом, якому ім'я Іван. ⁷Прийшов він свідком, щоб свідчити про світло, щоб усі через нього увірували. ⁸Не був він світло, був лише, щоб свідчити про світло. ⁹То було справжнє світло, що просвічує кожну людину. Воно прийшло у цей світ.

¹⁰Було у світі,
і світ постав через Нього,
і світ не пізнав Його.

¹¹Прийшло до своїх,
і свої Його не прийняли.

¹²Котрі ж Його прийняли, тим дало змогу дітьми Божими стати, тим, що вірують в ім'я його; ¹³які не з крові, ні з тілесного бажання, ні з волі людської, але від Бога народилися.

¹⁴І Слово стало тілом,
і оселилося між нами,

*і ми бачили його славу
- славу Єдинородного від Отця,
повного благодаті та істини.*

15 *Іван свідчить про Нього і проголошує, кажучи: «Ось той, про кого я говорив: той, що йде за мною, існував передо мною, був раніше за мене».*

16 *З його повноти ми всі прийняли
- благодать за благодать.*

17 *Закон був даний через Мойсея,
благодать же та Істина прийшла через Ісуса Христа.*

Вступ

Згідно з *Життям Константина* (Vita Constantini XIV, 13–14) перед тим як вирушити до Моравії, св. Кирило опрацював алфавіт, щоб мати змогу писати слов'янською мовою й розпочати перекладати Святе Письмо – те саме Євангеліє від Йоана, а точніше, від слів «Споконвіку було Слово, і Слово було в Бога, і Слово було – Бог». Це були, отже, перші слова Євангелія, які наші предки почули зрозумілою їм мовою. Цими словами, можемо сказати, відкрито «двері віри» й нам усім, хто пішов за прикладом рівноапостольних князів Володимира та Ольги, святого Йосафата, святих новомучеників та сотень тисяч віруючих, які почули Слово Євангелія і прийняли його у своє життя.

Наша Церква читає і слухає це Євангеліє саме сьогодні – у світлий день Христового Воскресіння, у день Христової перемоги над смертю, у день і нашої Пасхи. Так, як 1150 років тому св. Кирило розпочинав своє посланництво до слов'ян цими словами, так і ми сьогодні з них почнімо оці біблійні коментарі до Євангелій, які супроводжуватимуть нас у всі неділі цього року.

Контекст

Щойно почавши читати цей уривок, уже почуваємося неначе піднесеними на небо, перенесеними на самі початки сотворення, щоб і самим почути оте Слово, «яким постало все». А все ж таки цьому надприродному піднесенню не бракує і здорового реалізму, який нагадує нам про сумну можливість для людини залишитися поза цим божественним світом. Світло і тінь чергуються, переплітаються, але все ж таки автор веде нас до споглядання тріумфу світла, життя, Слова, що стає тілом, саме для того, щоб дозволити добру перемогти зло.

Хоч деякі науковці ставлять під сумнів Йоанове авторство Прологу через наявність окремих віршів, які, на перший погляд, переривають послідовність гімну (вв. 6–8 і 15), а також через уживання кількох термінів, які більше не з'являються в Євангелії, то все ж таки слід звернути увагу на те, що Пролог

побудовано за концентричною схемою, згідно з якою тема розвивається по колу, з повтореннями¹, а не прямолінійно. Щодо термінів, які більше не з'являються в Йоанівських писаннях, то їх знаходимо лише 4 із 252 в цілому Пролозі. Насправді численні теми тісно пов'язані з Євангелієм, а також з іншими Йоанівськими писаннями, що видно з наведеної таблиці, яка може слугувати для особистої пригадування над текстом і молитви:

Тема	Пролог Йоана	Йоанівські писання
Передіснування Слова	в. 1 і в. 15	Йо. 17, 5
Божество Слова	в. 1	Йо. 10, 30; 20, 28
Його посередництво	в. 3	Йо. 3, 17; 10, 9
У Ньому було життя	в. 4	Йо. 5, 26
І життя було світло людей	в. 4 і в. 9	Йо. 8, 12; 9, 5
Світло світить у темряві	в. 5	Йо. 3, 19
Свідчення Йоана	вв. 6–8.15	Йо. 1, 19–34; 5, 33
Світло приходять у світ	в. 9	Йо. 3, 19 12, 46
Світ не пізнав Його	в. 10	Йо. 16, 3; 1 Йо. 3, 1
Свої Його не прийняли	в. 11	Йо. 5, 43
Вірити в його ім'я	в. 12	Йо. 2, 23; 3, 18
Діти Божі	в. 12	Йо. 11, 52
Христове тіло	в. 14	Йо. 6, 51–56; 1 Йо. 4, 2
Бачити славу	в. 14	Йо. 11, 40
Істина в Ісусі Христі	в. 14 і в. 17	Йо. 8, 32; 14, 6
Ніхто Бога не бачив	в. 18	Йо. 6, 46а; 1 Йо. 4, 12
Хто від Отця – той Його бачить	в. 18	Йо. 4, 46б

Це порівняння дає нам право стверджувати, що Пролог укладено із застосуванням тих самих богословських елементів, що і в Євангелії. Оскільки Пролог містить більш зріле богослов'я, ніж у Євангелії, то досить імовірно, що його було укладено вже після написання самого Євангелія, а відтак поміщено на його початок як урочистий вступ.

Деякі терміни й теми Прологу можна краще зрозуміти, якщо взяти до уваги літературу мудрості Старого Завіту. Саме вона подає нам Мудрість, яка

¹ Концентрична структура прологу:

а (вв. 1–2)	б (в. 3)	в (вв. 4–5)
а' (вв. 6–8)	б' (вв. 9–11)	в' (вв. 12–14)
а" (в. 15)	б" (вв. 16–17)	в" (в. 18)

перебуває при Богові і, отже, провадить його творчою діяльністю, а відтак досягає і людей, приносячи їм великі дари своїм приходом (див., зокрема, Приповідки 8, 23–31 і Сираха 24, 1–32). Перший текст говорить про Мудрість, яка перед віками, споконвіку перебуває з Богом і разом з Ним творить світ; відтак дарує свої благодаті людям, які покликані її слухатися. Другий текст підкреслює верховенство Мудрості над усіма іншими речами, а відтак її перебування серед ізраїльського народу та її добродієвства для нього.

Підсумовуючи, можемо сказати, що Пролог Євангелія є твором святого апостола і євангелиста Йоана, який уклав його саме як урочистий вступ до свого Євангелія. Укладаючи його, автор послужився мудрісним переданн звідки почерпнув деякі терміни й загальну структуру.

Коментар

Євангелист Йоан розпочинає своє Євангеліє інакше від інших євангелистів. Він не обмежується публічним життям Ісуса (як Марко) ані не має наміру досліджувати дитинство Ісуса (як Матей і Лука). Натомість автор відразу впроваджує нас у таїнство Бога. Однак він не пропонує філософсько-богословських роздумів про таїнство Пресвятої Тройці, а розповідає історію спасіння. Оскільки йдеться не про спекулятивне богослов'я, а про втілене, конкретне богослов'я, його увага зосереджується більше на відношенні Бог–люди, ніж на Божій природі.

Стосунок Слова-Логоса до Бога (вв. 1–2)

Перший вірш Прологу дуже насичений і подає нам опис самої природи Слова-Логоса; другий вірш відтворює його в синтетичний спосіб. Аж чотири рази знаходимо дієслово «бути» в минулому часі у недоконаному виді для того щоб висловити дію, яка триває безконечно. У такий спосіб автор бажає окреслити вічність, яка надходить.

«Споконвіку» нагадує нам сотворення з книги Буття 1. У такий спосіб автор показує, що Слово передувало сотворенню, було присутнє в час сотворення, тому що існувало споконвіку. Дієслово «було» висловлює існування, як ніколи не мало початку. Отже, не йдеться про якусь дійсність, яка почала існувати раніше за інші, – йдеться про вічну дійсність.

Йоан у Пролозі вживає на позначення особи грецький іменник «Логос» – Слово. Цей термін відсилає нас до філософії Платона і стоїків. Здається, ще першим, хто говорив про «логос», був Геракліт, а відтак вже Платон. У платонізмі Логос був вічною і всюдиприсутньою дійсністю, що втілюється у во гонь – первісну дійсність; Логос передає людям слово і, оскільки всі можуть його сприйняти, є також критерієм правди. Для стоїків Логос є іманентною причиною світу. І цього вистачає, аби зрозуміти, наскільки Йоанівський Логос відмінний від грецького: для Йоана Логос – це справжня особа трансцендента. Йоан використовує Логос у біблійному значенні слова, а не